

Микита Олександрович БАРКОВСЬКИЙ

ORCID: 0000-0001-6070-2985

Особливості функціонування буддійської традиції тхеравади в Україні

Досліджено становлення особливості однієї зі шкіл буддизму в Україні – тхеравади. З’ясовано функціонування буддійських громад в Україні: фонд Аджана Хуберта; “Медитація Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна”, ченці Бганте Нарада, Бганте Ратанасіла, Бганте Саранасіла, Бганте Тітідгаммо. Проілюстровано сучасний стан та діяльність представників тхеравади, їхню роль в соціумі й подальша перспектива розвитку. Проаналізовано вибрані буддійські тексти та основу вчення шкіл традиції тхеравади в Україні, основні практики та їх витоки. Зроблено висновок щодо ролі й значення ретритів як кроскультурного виміру, де буддизм традиції тхеравади виходить за межі свого традиційного етноконфесійного регіону та формує зв’язок між буддійською традицією і сучасною українською дійсністю.

Ключові слова: тхеравада в Україні, ретрит, дгамма, віпасана, Тіпітака, Сатіпаттхана-сутта, Метта-сутта, Абгідгамма-пітака

Mykyta Barkovskyi

Features of functioning of Theravada Buddhism in Ukraine

The topicality of the study is defined by the increased interest of a certain part of the population of Ukraine in the philosophy and religions of the East. One of the evidence can be the appearance and spread of dozens of Buddhist communities on the Ukrainian territory during the time of independence. Such a large number of Buddhist schools in Ukraine is explained by the consequences of the atheist era with the anti-religious policy of the Soviet authorities, which for a long time prohibited the preaching and practice of almost any religion. As a result, after the collapse of the USSR, there was an information surge, which gave rise to the formation of new religious communities, the spread of various literature and films on Buddhist themes. On the other hand, the spread of Eastern religious practices was a search for forms which were fundamentally different from traditional religious ones of improvement and spiritual rebirth. This article deals with the features formation of one of the Buddhist schools in Ukraine, namely Theravada. It proposes the concept for the functioning of Ukrainian Buddhist communities such as: the Ajan Hubert Foundation; “Vipassana Meditation as taught by S. N. Goenka in the tradition of Sayagyi U Ba Khin”, monks Bhante Narada, Bhante Ratanasila, Bhante Saranasila, Bhante Thithidhammo. Their current form and activities, their role in the social and further development prospects are examined. Selected Buddhist texts, the basics of Theravada teaching school traditions in Ukraine, main practices, and their origins are also analyzed. The significance of retreats is defined as a cross-cultural dimension, where Buddhism of the Theravada tradition goes beyond its traditional ethno-confessional region and forms a connection between the Buddhist tradition and modern Ukrainian reality.

Keywords: Theravada in Ukraine, retreat, dhamma, vipassana, Tipitaka, Satipatthana-sutta, Metta-sutta, Abhidhamma-pitaka

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

Першу буддійську релігійну громаду в Україні офіційно було зареєстровано в Донецьку у жовтні 1991 р. З одного боку, буддизм є доволі нетрадиційною релігією в межах України, але з іншого, має чимало прихильників і зацікавлених осіб, які бажають ознайомитись із цим вченням та релігійними практиками. Постсекулярна епоха зумовлює нові виклики для переосмислення зв'язку між світською та релігійною сферами. Наприклад, Хосе Казанова зазначає, що в епоху постсекуляризму релігія набуває абсолютно нових форм та значень, тим самим долаючи кордони традиційних меж свого поширення [8], а Грегам Гарві звертає увагу на те, що релігійність варто розглянути, як вимір повсякденності, в якому людина використовує релігію для взаємодії з навколишнім світом [4]. Розуміння ролі релігії, зокрема буддизму, в соціумі мотивує нас до пошуків вирішення проблеми місця релігії в сучасності.

Актуальність теми дослідження обумовлена й підвищеним інтересом окремої частини населення України до філософії та релігій Сходу. Одним із свідчень цього є поява та поширення на її теренах у часи незалежності десятки буддійських громад: Духовне управління буддистів України; Дзогчен – спільнота; Карма Каг'ю; Японський буддійський Орден Ніппондзан Мьоходзі; Білий Лотос; Нінгма-па; Будха Хрідайя; Пуль Тхо; Маха Праджня Параміта; Гелуг-па; Українська сангха учнів дзен-майстра Сандо Кайсена тощо [17, с. 161–162]. Окремо можна відзначити представників традиції тхеравади (*nali theravāda* – вчення старійшин) в Україні – це фонд Аджана Губерта; “Медитація Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна”, ченці Бганте Нарада, Бганте Ратанасіла, Бганте Саранасіла, Бганте Тітідгаммо діяльність яких раніше не потрапляла в поле релігієзнавчих досліджень.

На території України поява такої кількості напрямів буддійських шкіл зумовлена наслідками атеїстичної доби з антирелігійною політикою радянської влади, яка довгий час забороняла проповідувати та практикувати практично будь-яку релігію. Як наслідок, після розпаду СРСР відбувся інформаційний сплеск, що дав початок для формування нових релігійних громад, поширення різноманітної літератури та фільмів на буддійську тематику. З іншого боку, поширенням східних релігійних практик був пошук принципово відмінних від традиційних релігійних форм удосконалення та духовного відродження. Тому, на нашу думку, всі ці фактори потребують детального наукового дослідження. Зокрема, у нашій статті буде здійснено аналіз історії появи та діяльності представників традиції цього напрямку в Україні.

Наразі сучасний стан наукових досліджень пов'язаних з традицією тхеравади в Україні недостатній. Проте, варто відзначити, окремих українських дослідників, які займались вивченням раннього буддизму. Зокрема, роботи А. Стрелкової “Філософія порожнечі” [19]; Ю. Сауха “Філософія буддизму. Глобалізаційний вимір” [18]; І. Колесник “Особливості адаптації буддійської медитації на Заході (друга пол. ХХ – поч. ХХІ ст.)” [9].

Варто також відзначити сучасні ґрунтовні праці західних дослідників, які розглядають кроскультурні моменти адаптації буддійського вчення, зокрема: Мішель Спуплер “Розвиток буддизму в Австралії та Новій Зеландії” [27], Сандра Белл “Британський буддизм тхеравади: по той бік теорії та теорія обміну” [22], Мартін Бауман “Буддисти в західних країнах” [21]. Всі ці роботи демонструють певний інтерес до вивчення

філософського і соціального контексту буття традиції тхеравади у не традиційних умовах поширення цього напрямку буддизму.

Метою дослідження є розкриття особливостей становлення традиції тхеравади в Україні як однієї зі шкіл буддизму, сучасний стан розвитку та діяльність центрів цього напрямку, що пов’язана з діяльністю місіонера і буддійського вчителя Аджана Губерта; “Центру медитація Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна”; буддійських ченців Бганте Нарада, Бганте Ратанасіла, Бганте Саранасіла, Бганте Тітідгаммо; “Клуб Oum Kiev”; міжнародна організація “World Peace Initiative”.

На нашу думку, варто розпочати з руху, який орієнтований на поширення буддійської медитації віпасани (*nali vipassanā* – медитація прозріння) в традиції тхеравади, а саме – “Центр медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна”. Дана медитативна практика була розроблена буддійськими ченцями М’янми в XIX ст. на базі Палійського канону, зокрема Сатіпаттхана-сутта¹ (*nali Satipatṭhāna Sutta*) та праці Вісуддгімагга² (*nali Visuddhimagga*). Споглядання або медитація прозріння, – це концептуальна практика, зосереджена на аналізі світу та своїх внутрішніх уявлень про нього. Значна кількість буддійських філософських творів призначені для використання в цьому виді медитативної практики, і більшість із них були написані в монастирському оточенні. Таким чином, буддійська філософія має практичний намір: вона має на меті відкрити та трансформувати розум людини, що медитує та привести, зрештою, до стану бодгі (*nali bodhi*, пробудження). Ідея філософського мислення поза цим духовно-етичним середовищем є абсолютно чужою для буддійської культури [26, с. 647].

Власне, саме цей рух був першим в Україні, який представляв традицію тхеравади. Його засновником був – С. Н. Гоєнка (1924–2013). Він народився і виріс у М’янмі в досить заможній родині, що походила з Індії та сповідувала індуїзм. Орієнтовно у 1940 р. став провідним підприємцем і одним з очільників підприємства індійської діаспори в країні. У цей час зацікавився практикою медитації віпасана, оскільки так намагався позбутися мігрени. Його вчителем став Саяджі У Ба Кхін (1899–1971), відомий у М’янмі політичний діяч та засновник Міжнародного Медитативного Центру в Янгоні. Зокрема, віпасана практикувалася не тільки у середовищі ченців, а також серед звичайного населення М’янми. Починаючи з 1979 р. С. Н. Гоєнка почав подорожувати, щоб представити техніку віпасани в інших країнах світу [25].

¹ Сатіпатхана-сутта (*nali Satipatṭhāna Sutta*), а згодом створена Магасатіпатхана-сутта (*nali Mahāsatiṭpatṭhāna Sutta*) – це основа для сучасної медитаційної практики віпасани. Ці сутти наголошують на практиці саті (*nali sati* – “уважність”) задля “очищення” свідомості та подолання внутрішніх перешкод на шляху до реалізації ніббани. Сатіпатхана-сутта входить до другої частини Тіпітаки (Сутта-пітака), розділ Мадджгіма-нікая (*nali Majjhima Nikāya*).

² Вісуддгімагга (*Visuddhimagga*) або “Шлях очищення” – це буддійський коментар тхеравади, написаний Буддгагосою приблизно в 430 р. н. е. на о. Шрі-Ланка. Вважається найважливішим текстом тхеравади поза канонем Тіпітаки, який дає систематичний огляд буддійського вчення та техніки медитації. У тексті цього трактату даються повні та докладні вказівки щодо 40 предметів медитації, спрямованої на концентрацію, детальний опис буддійської філософії Абгідгамми та чіткі описи етапів прозріння, що веде до кінцевої мети – ніббани.

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

Основна діяльність “Центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна” спрямована на проведення ретритів (практика усамітнення, відступу від повсякденного життя на певний період днів), під час яких учасники знайомляться з віпасаною та головними ідеями буддизму. На сьогодні у світі діє 207 центрів і 139 орендованих приміщень для проведення практик усамітнення [12]. В Україні подібні ретрити проводять в орендованому для цього дитячому оздоровчому таборі “Дозвілля” с. Козин, Київська обл. До 2020 р. у нашій країні вони відбувалися двічі на рік. Зазвичай проводяться два-три курси восени та два-три – навесні [14].

Сам процес ретриту містить наступний графік: 4:00 – підйом; 4:30-6:30 – медитація; 6:30-8:00 – перерва на сніданок; 8:00-11:00 – медитація; 11:00-13:00 – перерва на обід; 13:00-17:00 медитація; 17:00-18:00 – перерва на чай; 19:00-21:30 – лекції С. Н. Гоєнка і медитація; 21:30 – підготовка до сну. В основному програма віпасана триває 10 днів, але також є і 1–3-денні, 20-денні, 40-денні курси тощо, проте до таких дуже коротких або довготривалих практик допускають лише “старих” студентів, тобто це ті студенти, які повністю пройшли 10-денний курс медитації віпасана [12].

Особливістю діяльності “Центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна” можна вказати на постійну “живу присутність” С. Н. Гоєнка. Тут мається на увазі, що під час ретриту, учень-асистент використовує записані настанови С. Н. Гоєнка, які вмикають під час вечірніх лекцій на аудіопрогравач. Представники центру можуть лише відповідати на питання пов’язані з практичною частиною медитації віпасана. В Україні ретрити від “Центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна” найчастіше проводить вчитель медитації з Німеччини Фло Леман [20].

Основні вимоги до учасників, які перебувають на ретриті від “Центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна”: забороняється спілкуватися (учасники дають обітницю мовчання на період проходження курсу); фізичні контакти і вправи (йога, біг підтюпцем тощо); вживати алкогольні та наркотичні речовини, зовнішні контакти; використання мобільних телефонів чи інших електронних пристроїв, їх необхідно здати на зберігання волонтерам; дотримуватися повного розділення статей, подружжя і пари не повинні контактувати один з одним, те саме стосується друзів, родичів тощо [12].

Під час ретриту в своїх лекціях С. Н. Гоєнка розповідає про суть дгамми (*nali dhamma* – вчення, закон, природа, мораль). Поступово вводить в практику віпасана та дає поради для покращення концентрації та уваги. Переказує історії з життя Будди, а також розповідає як дгамма вплинула на його життя та на життя інших практикуючих. Постійно наголошує на тому, що практика якій він навчає не є “сектанською” і релігійною, вона є науковою, тому її можуть вільно практикувати всі, не вступаючи в конфлікт з расовими, кастовим чи релігійним світоглядами [12]. Варто зазначити, що на думку С. Н. Гоєнка саме у М’янмі буддизм зберігся у своєму первинному вигляді на відміну від інших країн, де поширився буддизм.

Для “старих” студентів є також курси Сатіпаттхана сутта (*nali satipatthāna*). Вони відбуваються за таким самим розкладом, як і будь-які 10-денні курси від центру, але у вечірніх лекціях докладно розглядається Сатіпаттхана Сутта. Це основний текст,

що глибше пояснює техніку медитації, яку викладав С. Н. Гоєнка. Такий курс дозволений лише тим, хто пройшов як мінімум три повних ретрити і не практикував інші техніки медитації з моменту проходження останнього курсу [12].

Такі курси медитації від “Центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджи У Ба Кхіна” безкоштовні, за бажанням можна залишити пожертву. Зазвичай на курси набирають до 100 учасників. Більшість аудиторії люди віком від 25 до 40 років. Інколи деякі практикуючі завершують курс раніше. Зокрема, так зробив український філософ С. А. Дацюк, який покинув курс на четвертий день практики. Як він зазначає перед ним постали дві причини, що спонукали його прийняти таке рішення. Перша – практика, яку викладає С. Н. Гоєнка “примітивна і подається з грубими методологічними помилками” [20]. Друга – “очевидні ознаки сектантства, точніше сама форма існування цієї традиції як секти з «просвітленим» гуру, за допомогою якого єдино і може бути отримано і сприйняте сакральне знання” [20].

Наступну групу, яку ми розглянемо – це фонд Аджана Губерта. Орієнтовно в 2015 р. ця організація починає свою діяльність в пострадянських країнах (Росія, Латвія), зокрема і в Україні. Засновниками фонду є Аджан Губерт (Губерт Дрозд, 1972. (“аджан” (тайс. 阿加那, ajahn) – тайський титул буддійського наставника, що походить від палійського терміну ачарья, палі: ācāriya)) та його учні. Народився у Польщі, м. Варшава, в родині звичайних робітників. Тривалий час працював там, але в подальшому переїхав до росії. З 1996 р. стає підприємцем у сфері торгівлі. Саме у цей період Губерт Дрозд почав практикувати медитацію. Через втрату інтересу до своєї діяльності, з 2006 р. він вирішує стати тайським ченцем [5] (в традиції тайського буддизму ченцем можна стати на певний період часу [24]).

Фактично 10 років Аджан Губерт провів у чернецтві традиції Мага Нікая (кхмер. មហានិកាយ, mohanikaya), в лісовому монастирі Суан Моккх в Таїланді, що був заснований буддійським вчителем-ченцем ХХ ст. Аджаном Буддгасою (1906–1993) [23, с. 123–124]. У цей період Аджан Хуберт проводив регулярні медитації для російськомовних учасників в ретритному центрі “Діпабгаван” (тайс. ธีปภาวัน, Dīrabhavan, означає місце розвитку світла (дгамми)) на о. Самуї, Таїланд. Засновник і духовний наставник центру – Аджан По (1932), один з найвідоміших і шанованих ченців Таїланду, прямий учень Аджана Буддгаси, настоятель монастиря Суан Моккх і прямий Учитель Аджана Хуберта [13]. У 2017 р. Аджана Губерта знімає чернечі обітничі та з благословенням Аджана По продовжує поширення дгамми, як буддійський вчитель.

Основна діяльність фонду Аджана Губерта націлена на проведення практик усамітнення, створення умов для проходження курсу і подальшу підтримку для практикуючих [13]. Перший ретрит в Україні відбувся у травні 2016 р. (Київ). До початку 2020 р., фонд організував курси віпасани кожного місяця в різних містах та країнах (Латвія, Україна, Росія, Таїланд та ін.). В Україні такі заходи проводять приблизно 4–6 разів на рік в орендованих для цього місцях.

Порівняно з програмою від С. Н. Гоєнка, ретрит Аджана Губерта містить наступний графік: 5:30 – підйом; 6:00 – ранкове читання тематичної літератури; 6:15 – сидяча медитація; 6:45 – йога/ранкова зарядка; 7:30 – сидяча медитація; 8:00 – сніданок;

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

9:30 – лекція про Дгамму і медитацію; 10:30 – медитація при ходьбі; 11:00 – сидяча медитація; 11:30 – обід; 14:00 – медитація “Метта”; 14:45 – медитація при ходьбі; 15:15 – сидяча медитація; 16:00 – медитація при ходьбі; 16:30 – сидяча медитація; 17:00 – перерва на чай; 18:30 – бесіда “питання-відповідь” з учителем; 19:45 – медитація при ходьбі; 20:15 – сидяча медитація; 21:00 – підготовка до сну. Інколи розклад може бути трохи іншим в залежності від курсу. Зазвичай програма триває 3 дні, також влітку проводять 7-ми денні практики усамітнення [3]. Основні вимоги до учасників, які перебувають на віпасані такі самі, як і на курсах від С. Н. Гоенка.

Особливістю ретритів Аджана Губета є те, що незважаючи на обітницю мовчання, учасники можуть записувати свої питання до вчителя і за розкладом “питання-відповідь” отримати відповіді від учителя. Окрім лекцій про практику анапанасаті (*палі ānāpāna* – усвідомленість дихання) та віпасана, під час ретриту буддійський вчитель навчає медитації Метта-сутта (палі *mettā*). Це буддійський текст для практики культивування дружелюбності, співчуття і доброзичливості. В лекціях також розповідається про дгамму, про природу речей, як необхідно практикувати буддійську медитацію та використовувати її в повсякденному житті для вирішення проблем. Також особливий акцент робиться на вченні Будди і як воно може бути корисним і практичним для людини ХХІ ст. тощо. Аджан Губерт зазначає: “Я впевнений в тому, що буддійська практика може зробити наше життя щасливішим у всіх сферах – в особистому житті та в родині, на роботі і в суспільстві. Якщо ми практикуємо медитацію, якщо ми розвиваємо уважність, усвідомленість і відпускаємо свої невмілі бажання, то починаємо жити щасливо. Буддизм – це практика щасливого життя” [16].

Цікавим є наступний факт, а саме, що фонд Аджана Губерта використовує не тільки джерела вчення з традиції тхеравади, але також й інших представників буддійських шкіл: Йонге Мінгьюр Рінпоче (ваджраяна); Тхить Нят Хань (тхієн-буддизм) [13].

Участь в ретритах від фонду Аджана Губерта платні, по завершенню курсу, за бажанням, можна залишити пожертву для вчителя. Зазвичай на практику усамітнення збираються до 70 учасників, люди віком від 25 до 40 років. Для того, щоб підтримувати практикуючих після проходження курсу, фонд організовує безкоштовні онлайн зустрічі в застосунку “Зум”. Кожного ранку учасники збираються для спільної медитації та інколи послухати лекції від Аджана Губерта. Варто підкреслити, що фонд також веде свою активну діяльність в соціальних мережах та на ютуб каналі.

Два буддійських рухи, які ми розглянули, спрямовані на поширення практичної складової буддійських вправ, а саме: культивування доброзичливості, усвідомлення реальності і, власне, пошуку істини. У більшій частині буддистської думки, істина – не просто питання логіки чи розуму, оскільки і логіка, і розум самі по собі залежать від інших факторів. Для буддистів усвідомлення істини є результатом великої внутрішньої роботи поза межами аналітичного міркування, і саме з цієї причини філософію в буддійській традиції найкраще класифікувати як підкатегорію “засоби пробудження” або, точніше, підкатегорію “медитація” [26, с. 647]. Таким чином, можна припустити, що зосередження виключно на медитативних вправах, підштовхують в подальшому певну категорію суспільства до пошуків глибших сенсів

у традиції тхеравади. Наприклад, український чернець Бганте Ратанасіла, тривалий час практикував віпассану в традиції Гоєнка, але згодом став ченцем лісової сангги (*nali saṅgha*) на о. Шрі-Ланці.

Наступними, кого можна розглянути через призму поширення філософії буддизму тхеравади, – це ченці Бганте Ратанасіли, Бганте Саранасіли, Бганте Тітідгамми та Бганте Народи, всі вони родом з України.

До того, як стати ченцем (у 2008 р.), Бганте Ратанасіла жив та працював у м. Ізмаїл на торговельному флоті. Навчався в технічному училищі на спеціальності моторист-електрик. У Москві 1999 р., він вперше познайомився з традицією тхеравади на курсах Гоєнка. Протягом 9 років практикував віпассану і згодом, через сімейні обставини, вирішив стати ченцем [6].

У січні 2008 р. в монастирі Науяна (о. Шрі-Ланка) Бганте Ратанасіла став ченцем традиції Па Аука Саядо (1934). Свою зацікавленість у традиції тхеравади він пояснює тим, що це “сухо і боляче” [6]. Тобто, через довготривалі сидячі медитативні практики, які базуються на концентрації та уважності, “після їх завершення відчуваєш справжнє щастя”, – як зазначає сам Бганте Ратанасіла.

Інший чернець – Бганте Саранасіла, став послідовником цієї ж традиції. Однією з головних причин стати ченцем було невдоволення цінностями соціуму в якому він перебував, бажання кардинально змінити життя і відчутти глибший сенс існування. У 2008 р., Бганте Саранасіла виїхав на о. Шрі-Ланку, де знайшов монастир і вчителя. Після чотирьох з половиною років життя в монастирі, він переїхав до М’янми. Там Бганте Саранасіла продовжував свою практику [7]. В одному з інтерв’ю він рефлексує на тему глобальних криз у світі, таких як: зміна клімату, війни, пандемії тощо. Чернець розглядає ці процеси в контексті карми (*nali kamma*) і зазначає: “Кожна людина несе як особисту, так і колективну відповідальність за вчинки, які вона робить. І це може торкнутися кількох поколінь” [7]. Важливу увагу чернець приділяє буддійським медитативним практикам. Саме з допомогою медитації та концентрації розуму, можна досягти головної мети буддизму тхеравади – ніббани. Оскільки, на його думку, одних роздумів для досягнення ніббани недостатньо.

На відміну від вище зазначених ченців, Бганте Тітідгаммо є представником тайської традиції лісової сангги, вчителем якої є Аджана Ча.

Вже відкрито перший прихисток для ченців (*nali vihāra*, вігара) традиції тхеравади в Україні (Богуславський р-н Київської обл.), де проживають зараз троє згаданих ченців. Освячення прихистку відбулося 11 серпня 2022 р. Свою спільну діяльність ченці присвячують проведенню ретритів та ознайомленню українців з буддійською філософією та практиками: організація онлайн-зустрічей для щотижневих уроків, а також знайомства з ченцями Південно-Східної Азії та о. Шрі-Ланки. Таким чином, поступово вводять українців у традиційний контекст тхеравади. Тобто, наявність ритуальної складової, знайомство з палійським каноном, дотримання правил взаємодії між ченцями і мирянами відповідно до Вінаї-пітаки (*nali Vinaya Piṭaka*) тощо.

Окремо варто виділити діяльність ченця Бганте Народи, оскільки він зараз перебуває у закритому ретриті й не проживає у монастирі. Однак, він робить свій внесок у поширення буддизму в Україні.

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

До того як стати ченцем Бганте Нарада працював на Рівненській АЕС (м. Вараш). Понад п'ять років він провів у лісовому монастирі На Уяна Аран'я (м. Курунегала, о. Шрі-Ланка) під наставництвом буддійського вчителя Па Аук Саядо (р. н. 1934) [10]. Важливо зазначити, що Бганте Нарада є абгідгамма (*nali abhidhamma*) – майстер [6]. Тобто має традиційну філософську буддійську освіту, пройшов клас з метафізики. На противагу більшості сучасних ченців, які публікують книги, його праці представляють теоретичні роздуми про буддійську метафізику, а не практичні поради щодо медитації.

Приблизно з 2017 р. Бганте Нарада розпочав свою діяльність в Україні. На відміну від вище зазначених представників, він не здійснює активної місіонерської діяльності. Однак, водночас знайомить українське середовище з буддизмом традиції тхеравади через власний інтернет-ресурс (nibbana.in.ua), де можна ознайомитися з його лекціями про буддизм. Також Бганте Нарада видав книги “Монологи і Діалоги” [2] у 2020 р., і “Дзеркало базису” [1] у 2022 р., в яких він розкриває сутність буддизму, орієнтуючись на власний досвід. Зокрема, на сайті можна ознайомитися з його лекціями і книгами. Лекції складаються з п'яти розділів. Перший – це діалоги з самим Бганте Народою, де він коротко знайомить слухачів з основою вчення Будди. В другій частині – практичні поради щодо концентрації та віпассани. Третій розділ – це архівні записи з монастиря На Уяна Аран'я, де Бганте Нарада вибірково представив частини палійського канону в аудіозаписах. Прослухати деякі декламовані ним сутти палійською мовою можна в четвертому розділі. В останній він викладає основи Абгідгамми-пітаки (*nali Abhidhamma Piṭaka*) [10]. На нашу думку, діяльність цієї особистості потребує окремого розгляду та публікації.

Також можна відзначити функціонування окремих груп, що не мають чіткої орієнтації на буддійські школи, проте використовують практики тхеравади, зокрема віпассану. Наразі в Україні достатньо таких осередків, які мають синкретичний характер і радше зараховуються до руху “Нью-Ейдж”, де можна віднайти практики і вчення різних релігійних традицій. Однак, на нашу думку, їх не варто ігнорувати в контексті популяризації практик буддизму тхеравади. До таких груп можна зарахувати “Клуб Oum Kiev” та міжнародну організацію “World Peace Initiative”. Ми обрали ці організації, оскільки вони репрезентують дві можливі моделі поширення ідей та практик буддизму традиції тхеравади за межами самої школи. Перший варіант – це українці, які подорожують в межах Південно-Східної Азії, вивчаючи місцеві релігійні практики, після чого повертаються на батьківщину і передають отримані знання іншим. Другий варіант – це міжнародна організація, яка організовує в різних куточках світу зустрічі з буддійськими ченцями.

“Клуб Oum Kiev” – це простір де навчають практики йоги та медитації. Вчителі цієї організації знайомлять охочих з техніками йоги та індійською філософією, однак, також можуть послуговуватися текстами традиції тхеравади, а саме: сутта анапанасаті (*nali ānāpānasatī*) та Джатаки (*nali jātaḥka*). Сутта анапанасаті – це текст, у якому поетапно розписана практика усвідомленого споглядання процесу дихання. Суть полягає у гармонійному поєднанні тіла та розуму, методом уважного і зосередженого споглядання дихання. Практика анапанасаті є однією з популярних методів медитації серед

буддійських шкіл, зокрема тхеравади. Її активно використовують під час ретритів і навчають початківців, як базової медитації. Джатаки – це давньоіндійські притчі про земні переродження Будди, які входять в буддійський канон Тіпітака (*nali tipitaka*). Також слід зазначити, що “Клуб Oum Kiev” веде активну діяльність у проведенні ретритів, де учасники можуть ознайомитися з практикою випассани [15].

Представники міжнародної організації “World Peace Initiative” наголошують на тому, що їхня діяльність не має релігійного підґрунтя, а їхньою метою є популяризація практики mindfulness (походить від буддійського слова “sati” (*nali sati*) – медитативна практика для розвитку уважності та усвідомленості) та медитації для людей з різних культур та релігійними поглядами. Зокрема “World Peace Initiative” веде активну діяльність через інтернет, організовує різні курси медитації та ретрити. Окрім сертифікованих тренерів “mindfulness”, організація долучає ченців-вчителів з Таїланду, які є представниками традиції тхеравади. Наприклад, Пасура Дантманно та Джон Парамай, які проводять лекції та настанови з медитації [11].

Звертаючись до думки Хосе Казанови можна відзначити, що постсекулярна епоха ставить перед суспільством нові виклики для переосмислення зв’язку між релігією та людиною. Тому, на нашу думку, варто розуміти релігію в контексті не віри у “щось”, а радше, як набір норм, технік та правил для налагодження зв’язку з цим “щось”. У цьому контексті представники різних культур, традицій і спільнот, можуть використовувати релігію як інструмент для подолання етноконфесійних кордонів.

На прикладі діяльності вище описаних рухів та осіб, можна зробити висновок, як буддизм традиції тхеравади виходить за межі свого традиційного етноконфесійного регіону. Зокрема, для більшості представників традиції тхеравади в Україні, характерною рисою є організації ретритів. У їхній практиці культивування доброзичливості, випассани, анапанасати тощо, проявляють себе як “релігійний інструмент”, який допомагає людині адаптуватися в сучасному світі та краще реагувати на виклики повсякденного життя. Отже, на нашу думку, проведення ретритів можна розуміти, як своєрідний кроскультурний вимір, де формується зв’язок між традицією тхеравади і сучасно українською дійсністю. Це, у свою чергу, є безумовно цікавим досвідом, який потребує більш ретельного вивчення.

1. Бганте Нарада. Дзеркало Базису. Рукопис. 2022.
2. Бганте Нарада. Монологи та діалоги. Тернопіль, 2020. 144 с.
3. Випассана. Трехдневный ретрит с Аджаном Хубертом. URL: <https://mettabhavan.org/vipassana-v-kieve#rec158607920>.
4. Гарві Г. Секс, еда и незнакомцы. Религия как повседневная жизнь / пер. з англ. К. Колкуновой, наук. ред. А. Рахманин. Москва: Новое литературное образование, 2020. 368 с.
5. Інтерв’ю з Аджаном Губертом (Дрозд). Forbes на тему: “Жизнь важнее бизнеса”: как бизнесмен стал буддийским монахом”. URL: <https://www.forbes.ru/forbeslife/obrazovanie-i-karera/304397-zhizn-vazhnee-biznesa-kak-biznesmen-stal-buddiiskim-monakhom>.
6. Інтерв’ю з Бганте Ратанасіла та Бганте Тітідгаммо. “Сухість і біль медитації”: традиція тхеравади в Україні. URL: <https://tureligious.com.ua/sukhist-i-bil-medytatsii-tradytsiia-treharavady-v-ukraini/>.

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

7. Інтерв'ю з Бганте Саранасілою. Андрей Завгородний: “Ум тоже надо чистить и вытряхивать из него пыль”. URL: <https://www.poglyad.info/2021/08/23/andrej-zavgorodnyj-um-tozhe-nado-chystyt-y-vytryahyvati-uz-nego-pyl/>.
8. Казанова Х. По той бік секуляризації. Релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби / пер. з англ. Панича О. Київ: Дух і Літера, 2017. 264 с.
9. Колесник І. М. Особливості адаптації буддійської медитації на Заході (друга пол. XX – поч. XXI ст.). *Історія релігій в Україні*: наук. щоріч. Львів: Видавничий відділ Львівського музею історії релігії “Логос”, 2014. Кн. II. С. 88–97.
10. Офіційний сайт Бганте Наради. URL: <https://nibbana.in.ua/>.
11. Офіційний сайт Міжнародної організації “World Peace Initiative”. URL: <https://wpifoundation.org/en/our-work/meditation-retreat#/>.
12. Офіційний сайт центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна. URL: <https://www.dhamma.org/en/index>.
13. Офіційний сайт фонду Аджана Губерга. URL: <https://ajahnhubert.org/>.
14. Офіційний український сайт центру медитації Віпасана С. Н. Гоєнка в традиції Саяджі У Ба Кхіна. URL: <https://ua.dhamma.org/uk/>.
15. Публікація зі сторінки на facebook Клуб Oum Kiev. URL: https://www.facebook.com/groups/1688386131226368/?ref=pages_profile_groups_tab&source_id=534118223420740.
16. Публікація зі сторінки на facebook фонду Аджана Губерга. URL: <https://www.facebook.com/AjahnHubert/photos/a.645925012223571/1836514653164595/?type=3&theater>.
17. Релігієзнавство: навч. посіб. Київ: Дух і Літера, 2018. 328 с.
18. Саух Ю. П. Філософія буддизму. Глобалізаційний вимір: монографія. Київ: МП Леся, 2009. 224 с.
19. Стрелкова А. Ю. Буддизм: філософія порожнені: монографія. Київ: Видавничий дім “Києво-Могилянська академія”, 2015. 408 с.
20. Форум LiveJournal. URL: <https://totaltelecom.livejournal.com/352601.html>.
21. Baumann M. Buddhists in a Western Country. An outline of recent Buddhist developments in Germany. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13537909208580655>.
22. Bell S. British theravada Buddhism: Otherworldly theories, and the theory of exchange. URL: <https://doi.org/10.1080/13537909808580828>.
23. Kornfield J. Modern Buddhist Masters. Kandy: Buddhist Publication Society, 2007. 321 с.
24. Kusalasaya K. Buddhism in Thailand. Kandy: Buddhist Publication Society, 1983.
25. Meditation Now: Inner Peace through Inner Wisdom, S. N. Goenka North American Tour 2002. URL: <http://www.events.dhamma.org/en/2002/presskit/GoenkaBio.pdf>.
26. Robert E. Buswell, Jr. *Encyclopedia of Buddhism*. Macmillan Reference USA, 2004. URL: http://www.ahandfulofleaves.org/documents/Encyclopedia%20of%20Buddhism_2%20Vols_%20Buswell.pdf.
27. Spuler M. The Development of Buddhism in Australia and New Zealand. Westward Dharma: Buddhism beyond Asia. University of California Press, Berkeley, CA, USA, 2002, p. 139–151.

References

1. Bhante, Narada (2022). Dzerkalo Bazysu [Mirror of Basis] (in Rus.).
2. Bhante, Narada (2020). Monolohy ta dialohy [Monologues and dialogues], Ternopil', 144 (in Rus.).
3. Vypassana. Trekh dnevnyi retyt s Adzhanom Khubertom [Vipassana. Three day retreat with Ajahn Hubert]. Retrieved from <https://mettabhavan.org/vipassana-v-kieve#rec158607920> (in Rus.).
4. Harvey, G. (2020). Seks, yeda i neznakomtsy. Religiya kak povsednevnyaya zhizn' [Food, Sex and Strangers: Understanding Religion as Everyday Life] / per. z anhl. K. Kolkunovoy, nauk. red. A. Rakhmanin, Moskva: Novoye literaturnoye obrazovaniye, 368 (in Rus.).
5. (2015). Interviu z Adzhanom Hubertom (Drozd). Forbes na temu: “Zhyzn vazhnee byznesa: kak byznesmen stal buddyiskym monakhom” [Interview with Adjan Hubert (Drozd). Forbes on the topic: “Life is more important than business”: how a businessman became a Buddhist monk]”. Retrieved from <https://www.forbes.ru/forbeslife/obrazovanie-i-karera/304397-zhizn-vazhnee-biznesa-kak-biznesmen-stal-buddiiskim-monakhom> (in Rus.).
6. (2022). Interviu z Bhante Ratanasila ta Bhante Titidhammo. “Sukhist i bil medytatsii”: tradytsiia tkheravady v Ukraini [Interview with Bhante Ratanasila and Bhante Thithidhammo. “Dryness and bility of meditation”: the Theravada tradition in Ukraine]. Retrieved from <https://tureligious.com.ua/sukhist-i-bil-medytatsii-tradytsiia-treharavady-v-ukraini/> (in Ukr.).
7. (2021). Interviu z Bhante Saranasiloiu. Andrei Zavhorodnyi: “Um tozhe nado chystyt y vytryahyvayt yz neho pyl” [Interview with Bhante Saranasila. Andrei Zavgorodnyi. “The mind also needs to be cleaned and the dust shaken out of it”]. Retrieved from <https://www.poglyad.info/2021/08/23/andrej-zavgorodnyj-um-tozhe-nado-chystyt-y-vytryahyvayt-yz-nego-pyl/> (in Rus.).
8. Kazanova, KH. (2017). Po toy bik sekulyaryzatsiyi. Relihiyna ta sekulyarna dynamika nashoyi hlobal'noyi doby [Rethinking Secularization: A Global Comparative Perspective] / per. z anhl. Panycha O., Kyiv: Dukh i Litera, 264 (in Ukr.).
9. Kolesnyk, I. M. (2014). Osoblyvosti adaptatsiyi buddiys'koyi medytatsiyi na Zakhodi (druha pol. XX – poch. XXI st.) [Peculiarities of the adaptation of Buddhist meditation in the West (second half of the 20th century – beginning of the 21st century)], *Istoriya relihiy v Ukrayini*: nauk. shchoric., L'viv: Vydavnychiy viddil Lvivskoho muzeiu istorii relihii “Lohos”, (II), 88–97 (in Ukr.).
10. The official website of Bhante Narada. Retrieved from <https://nibbana.in.ua/> (in Rus.).
11. The official website of the World Peace Initiative International Organization. Retrieved from <https://wpifoundation.org/en/our-work/meditation-retreat#/> (in Eng.).
12. The official Ukrainian website of the Vipassana meditation center S.N. Goenka in the tradition of Sayaji U Ba Khin. Retrieved from <https://ua.dhamma.org/uk/> (in Ukr.).
13. The official website of the Ajan Hubert Foundation. Retrieved from <https://ajahnhubert.org/> (in Rus.).
14. The official website of the Vipassana meditation center S. N. Goenka in the tradition of Sayaji U Ba Khin. Retrieved from <https://www.dhamma.org/en/index> (in Eng.).
15. Publication from the Facebook page of the Ajan Hubert Foundation. Retrieved from <https://www.facebook.com/AjanHubert/photos/a.645925012223571/1836514653164595/?type=3&theater> (in Rus.).
16. Publication from the Facebook page of the Club Oum Kiev. Retrieved from https://www.facebook.com/groups/1688386131226368/?ref=pages_profile_groups_tab&source_id=534118223420740 (in Rus.).

III. ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНОСТІ

17. (2018). *Relihiyevnavstvo: navch. posib.* [Religious studies: study guide.], Kyiv: Dukh i Litera, 328 (in Ukr.).
18. Saukh, Yu. P. (2009). *Filosofiya buddyzmu. Hlobalizatsiynny vymir: monohrafiya* [Philosophy of Buddhism. Globalization dimension: monograph], Kyiv: MP Lesya, 224 (in Ukr.).
19. Strelkova, A. Yu. (2015). *Buddyzm: filosofiya porozhnechi: monohrafiya* [Buddhism: philosophy of emptiness: monograph], Kyiv: Vydavnychyy dim "Kyievo-Mohylyans'ka akademiya", 408 (in Ukr.).
20. (2012). LiveJournal forum. Retrieved from <https://totaltelecom.livejournal.com/352601.html> (in Rus.).
21. Baumann, M. (2008). *Buddhists in a Western Country. An outline of recent Buddhist developments in Germany.* Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13537909208580655> (in Eng.).
22. Bell, S. (2008). *British theravada Buddhism: Otherworldly theories, and the theory of exchange.* Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13537909808580828> (in Eng.).
23. Kornfield, J. (2007). *Modern Buddhist Masters*, Kandy: Buddhist Publication Society, 321 (in Eng.).
24. Kusalasaya, K. (1983). *Buddhism in Thailand*, Kandy: Buddhist Publication Society (in Eng.).
25. (2002). *Meditation Now: Inner Peace through Inner Wisdom*, S. N. Goenka North American Tour 2002. Retrieved from <http://www.events.dhamma.org/en/2002/presskit/GoenkaBio.pdf> (in Eng.).
26. Robert, E. Buswell, Jr. (2004). *Encyclopedia of Buddhism*. Macmillan Reference USA. Retrieved from http://www.ahandfulofleaves.org/documents/Encyclopedia%20of%20Buddhism_2%20Vols_%20Buswell.pdf (in Eng.).
27. Spuler, M. (2002). *The Development of Buddhism in Australia and New Zealand, Westward Dharma: Buddhism beyond Asia*. University of California Press, Berkeley, CA, USA, 139–151 (in Eng.).